

Szabady Józsefné dr.

A MAGYAR NYELVŰ MAGÁNÉNEKOKTATÁS TÖRTÉNETE NYOLC VÁROS ADATAI ALAPJÁN

A nemzeti zenetanítás a XVIII-XIX. század gyümölcse. Külföldi származású, többségében cseh, morva, német zenészek telepednek le hazánkban munkát és otthont kapva, beleolvadva a magyar nemzeti létbe. Szabolcsi Bence a század zenei képét három tényezőben foglalta össze: a városok és rezidenciák általános műveltséget hordozó idegen eredetű zenekultúrájában, a református iskolák kóruskultúrájában és a nemzeti romantikát legreprezentánsabban kifejező verbunkosban. Cseh és német nevek fémjelzik a zenepedagógiát, a zenekiadást és a hangszerkészítést is, mint háttérpart.¹

A zenei élet irányítása, fenntartása a város típusának megfelelően, a szert, hogy szabad királyi vagy mezőváros e, a városi tanácsnak, a feudális főúrnak vagy pedig a püspöknek, káptalannak a kezében volt.

Sopronban és Pesten is mint szabad királyi városban a városi tanács hatáskörébe tartozott a zenei élet irányítása. Győrött, Pécsen, Szegeden, Egerben, Székesfehérváron, Veszprémben pld. a püspök és a káptalan töltötte be ezt a tisztelet saját költségén fenntartott együttese segítségével. Egyéb rezidenciákon a művészeteket kedvelő főúri családok tartottak fent zenekarokat, énekeseket és színtársulatot.

A híres debreceni kollégium falain belül Maróti munkássága nyomán találkoznak először művészi zenetanítással. Maróti az iskola-reformba vette be a harmonikus éneklés gyakorlatát a *Harmonikus soltár avagy az éneklés mesterségéről* kiadott munkájában Dávid király zsoltárait négy szólamra írta át, és előadásukra megalakította a Cantust. 1741-ben svájci, németalföldi mintára felállította a Musicum Collegiumot.²

A zenei élet másik bázisa a katolikus szerzetes iskolákban lelhető fel. A legjelentősebb iskolák a jezsuiták, ciszterciák és a kegyesrendűek érdeme, ezek a rendek saját költségükön ének és zenekarokat szerveztek az iskolai ünnepélyek színvonalának emelésére. Győrben pld. a jezsuiták orgonistája tanította a zenét heti egy napon. Szerződése 1704. május 22.-ét jelöli meg, neve Láng Lipót. Klímó György pécsi püspök a XVIII. század közepén kispapjait szintén a jezsuitákhoz küldte zenét tanulni.^{3,4}

Tulajdonképpen ez az az időszak, amely a szervezett városi zenetanítás csírájának a kezdete. A templomi zenészek fizetése a megélhetéshez kevés-

nek bizonyult, ezért az őket alkalmazó püspök vagy káptalan engedélyezte számukra a zenetanítást pld. Szegeden, Pécsen, Veszprémben.

A szegedi *konfraternitás* tagjai a számukra kijelölt bérházban laktak, amit városunkban *Muzsikusok Kvartélyházának* neveztek el. Nádasdi László gróf, a nagyműveltségű Csanád megyei püspök már 1722-ben saját karmesterrel (regens chori) bíró kilenctagú egyházi zenekart szerződtetett. Szeged zenei igényességének egyik bizonyítéka, hogy a város a palánki, az alsóvárosi majd a felsővárosi kántorokat saját költségének tartotta fent. A templomi énekkarok nem csak egyházi szolgálatot láttak el, hanem a városi ünnepek, táncvigalmak alkalmával is ők szolgáltatták a zenét. Ez a szokás legfejlettebben Sopron városára volt jellemző, már a XIII. századtól találunk erre vonatkozó nyomokat.

A zenei oktatás tehát hosszú időn át az egyházi zenekar magánvállalkozása volt Szegeden. Budán a XVII. század végén a templomi zenészek kiegészítő foglalkozását tanítói és írónoki állások jelentették. Míg végül Nase György 1726-27-ben felállította az első Budai Zeneiskolát. Az idegenből származó templomi zenészek, tanítómesterek közül ő volt a legnevezetesebb.⁵

A Ratio Educationis szellemében megszervezett normál vagy nemzeti iskolák, a rajz-és énekiskolák jelentik a következő fejlődési fokozatot. 1788-ban Pozsony és Pest után harmadiknak Pécs is megnyitja kapuit. A pécsi iskola növendékeinek létszáma 1826-27-es évben 21 fő volt. A legfiatalabb 7 éves, a legidősebb pedig 34 éves katonatiszt volt. A tanítás délután 10-11, délután 4-5 óra között folyt.

A szegedi polgárosodás folyamata számos egyesületet teremtett. Itt a gazdag purgerekből álló céhek részvényes alapon állították fel a Hangászati Egyesületet, amely egy iskolát és egy muzsikus bandát tartott fent. Egy évtized alatt 190-200 növendék fordult meg az iskola falai között.⁶

Debrecenben szintén létrejött a Hangászati Egyesület 1841-ben, de csak a szabadságharcig futotta erejéből.⁷

Ez az út vezetett az önállósult zeneiskolák megalakulásáig. 1898-99-es tanévre már 28 zeneiskola működött hazánkban, ahol 252 tanár tanította a 4118 növendéket. A magyar statisztikai évkönyv VII. évfolyama alapján. Emlékeztetőül felsoroljuk az első zeneiskolákat:

Városi Zeneiskola, Pécs 1786.

Városi Zeneiskola, Kassa 1793.

Zenekonzervatórium, Kolozsvár 1819.

Zeneegylet Zeneiskolája, Sopron 1829.

Városi Zenede, Arad 1833.

Nemzeti Zenede, Budapest 1840. stb.

A magyarországi zeneiskolák történetében az államosításig három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első a XIX. század végéig tartott, a második az I. Világháború befejezéséig, a harmadik pedig az utána következő évtizedeket foglalja magában.

A zeneiskolák helyzete a múlt században állami szempontból még rendezetlen volt, mivel az állam nem gyakorolt felügyeletet felettük. Az elnevezésükben is különböző címeket olvashatunk, mint pld. líceum, konzervatórium, zenede, akadémia stb. A zeneiskolák tanmenetét vizsgálva kitűnik, hogy nemzeti zeneoktatásról nem igen beszélhetünk még, hiszen a tanárok nagy része idegen származású volt. A magyar elem csak lassan kezd feltűnni, de már jelent van.

Szerencsére a Zeneakadémia és a Nemzeti Zenede olyan nagyszámú kiváló zenepedagógust nevelt, kiknek nagy része magán zeneiskolákban tanított és előkészítette a talajt a jövő számára. Így érkezett el a zeneiskolák története fejlődésének második stádiumához.

E szerepkörben jelentős hely illeti meg Fodor Ernőt, aki elhatározta, hogy külföldi mintára Budapesten is felállít egy, a zene minden ágára kiterjedő magán zeneiskolát. Szándékát másfél éves külföldi tanulmányút után valósította meg és 1904-ben a berlini Stern és Klindworth, Scharwenka konzervatórium mintájára létrehozta a Fodor Zeneiskolát. Kezdeményezése úttörő példát mutatott sok más intézmény létrehozójának.⁸

A fővárosi tanács 1910-ben megoldotta, hogy miként lehet a zenetanítást a rendes iskolai zenetanítás kereteibe beleilleszteni. E szerint az alsó fokot öt évben szabta meg, a közép-felső fokot a Felsőbb Zeneiskola jelentette. Oklevelet az Országos Zenevizsgáló Bizottság adhatott ki. Ide azok nyertek felvételt, akik zenetanárképzőt végeztek a Zeneművészeti Főiskolán, az akadémiai tanfolyam utolsó osztályából jeles eredménnyel vizsgáztak, de alapos vizsga után magántanuló is jelentkezhetett. A cél az volt, hogy a fővárosi tanulók tökéletesen megbízható, gondos és szakszerű zenetanításban részesüljenek a szociális helyzetüknek megfelelő tandíj ellenében. Ilyen elvek alapján működött a kolozsvári és pozsonyi zenekonzervatórium is.

Felsoroljuk azokat a személyeket, kiknek odaadó ténykedése létrehozta ezt a jól megszervezett rendszert:

Stojanovics Jenő ötletadó
Bárczy István polgármester
Dr. Kacsóh Pongrác zeneszerző, a fővárosi ének- és zeneoktatási ügyek irányítója
majd
Harmath Artúr (1922-től)
Karvaly Viktor (1929-től)

1929-től a képző intézmény új neve Budapesti Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola lett, melynek újjászervezésében oroszánrésze volt Szatmári (Sauerwald) Géának, aki később városunk több évtizeden át meghatározó zeneszerzés és zeneelmélet tanára volt.

A harmadik korszak nyitányaként gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1921. évi 96000 számú rendeletével az összes zeneiskolát állami felügyelet alá vontja és szabályozza az iskolák jogait és kötelességeit. Az iskolák felügyeletével a miniszter országos szakfelügyelőt bízott meg, akinek mindenkor kötelessége a zeneakadémia kivételével az összes magyarországi zeneiskolák látogatása, zenei és erkölcsi szempontból való ellenőrzése. Az első szakfelügyelő Chován Kálmán volt, majd Sente Pál lett 1927-ben bekövetkezett haláláig. Utódja Dr. Meszlényi Róbert zeneszerző, majd 1933-tól Kazatsay Tibor lett egészen a második világháború végéig.

A korszak zenei képét meghatározza még az Országos Magyar Cecília Egyesület, amelyet Bogisich Mihály püspök alapított meg. Kiemelkedő egyházzenei kultúrával rendelkező városaink ez időben: Budapest, Esztergom, Eger, Győr, Pécs, Szeged, Vác és Veszprém. Az egyházi énekkarokban kiemelkedő képzettségű egyházzeneszerekkel találkozunk, akik jótékonyan hatottak városuk zenekultúrájára.

A harmincas évekre jellemző, hogy sorra jelennek meg az énektanárok kezéből kikerülő emlékkönyvek, broszúrák, elméletkönyvek. Ilyen pld. Molnár Imre dr.: A hangképzésről – 1930, Kanicz Géáné: Mi az ének – 1936 és Ligeti Ármán dr.: Az énekhangok romlásának okai – 1937.

A politikai változások, a trianoni területek visszacsatolásával visszanyert iskolák, szakemberek, a katonai behívók érzékenyen érintették az amúgy fegyelmezett zenésztársadalmat. Egyre ritkul az évkönyvek, a tudósítások száma, a beiratkozott növendékek sora. A második világháború borzalmi nem egyformán sújtották a különböző intézményeket. Voltak földrajzilag szerencsésebb helyzetben lévő városaink pld. Szeged. Az ostrom utáni talpra állás még ha az értékes szakemberek külföldre távozása igen érzékeny veszteség is volt, még a régi szerkezeti keretek között működött a zeneiskolai intézményrendszert az államosításig.

A második és a harmadik korszakra jellemző a tudatos magyar nyelvű énektananyag választás és a kortárs szerzők műveinek előtérbe helyezése a klasszikus irodalom mellett.

Irodalomjegyzék

1. Szabolcsi Bence: A magyar zenetörténet kézikönyve. Magyar Kórus, 1947.
2. Drumár János: A debreceni zenede története 1862-1912 Zeneközlöny, 1912.
3. Bárdos Kornél: Győr zenéje a XVII-XVIII. században Akadémiai Kiadó 1980. Bp. 194. p.
4. Isoz Kálmán: Buda és Pest zenei művelődése BMNM 1926.
5. Szkladányi Péter: Zeneoktatás Pécssett a XIX. század első felében – jegyzetek kéziratban
6. Gidai Kálmán: Szeged reformkori zenei élete Somogyi Könyvtár Műhely 1982.
7. Drumár János: Im.
8. A kutatott városok városi zeneiskoláinak iratai
Zeneiskolai értesítők, OPKM 1840-1946, Budapest
Zeneiskolai iratok OSZK 1802-1947, Budapest
Apró nyomtatványok Országház Könyvtára, Budapest